

УДК [327(73)+061ЄС]:323(6-17)

Є. В. Рябінін

ПОЛІТИКА ЄС ТА США В ПІВНІЧНІЙ АФРИЦІ НАПЕРЕДОДНІ «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Проаналізована політична ситуація в країнах Північної Африки після подій «арабської весни». Представлено порівняльний аналіз стосовно політики, яку реалізовували Європейський Союз та США напередодні «фісташкових революцій». Автор порівнює проект Союз заради Середземномор'я, який реалізовувався Європою на чолі із Францією та «Ініціативу підтримки партнерства на Близькому Сході», яка реалізовувалася Сполученими Штатами з 2002 року.

Ключові слова: *кольорова революція, Північна Африка, Лівія, США, Союз заради Середземномор'я.*

Ситуація в Північній Африці нагадує період кольорових «революцій», починаючи з Югославії та закінчуючи Киргизією. Як показала практика, жодна з цих «революцій» не виявилася вдалою з якісної точки зору. Якщо проаналізувати ситуацію в Тунісі чи Єгипті, то місцеве населення легкою кров'ю повалило довготривалі режими. Ситуація в Лівії виявилася не такою ж легкою, як вважали експерти. Багато хто з аналітиків висловлював думку про те, що в Лівії спрацює ефект доміно та лідер Джамахірії віддасть свою країну народній владі. Але, будь-який політик, який прийшов до влади революційним шляхом, дуже чітко для себе уявляє, що революція не зупиняється, революція – це перманентний стан. Немає сумніву в тому, що «арабська весна» реалізовувалася за сприянням зовнішніх сил. А, отже, метою статті є проведення аналізу політики в регіоні Північної Африки Європейським Союзом та Сполученими Штатами.

Чи можемо ми говорити про те, що народні повстання в цих країнах були реакцією на те, що влада вже не спроможна була реалізовувати соціальну політику на вищому рівні? В якійсь мірі, так. Ми можемо це підтвердити теорією еліт Вільфредо Парето, який вважав, що в будь-якій країні повинна відбуватися циркуляція еліт, оскільки відсутність такого процесу може призвести до того, що еліта стане закритою для її поповнення ззовні, що призводить до її консервації та неможливості відтворювати нові ідеї, нову політику, а це вже призводить до революцій. Це спрацювало в Єгипті та Тунісі, але ми можемо вважати, що ці перевороти були підготовчим етапом Заходу до вторгнення у Лівію, соціальна революція в якій виглядає дуже правдоподібною за допомогою вдалого підготовчого інформаційного етапу. Маловірогідним виявляється факт соціального напруження в країні. Якщо проаналізувати соціальну сферу за часів М. Каддафі, виявляється, що одноразова фінансова виплата на народження дитини складає п'ять тисяч євро, середня зарплата – одна тисяча доларів, безкоштовне медичне обслуговування та освіта, одній дитині в кожній родині надавалося фінансування для отримання освіти за кордоном. Крім того, населення не сплачувало за газ та отримувало пальне за субсидуєними цінами. Згідно з інформацією Всесвітнього банку економіка Лівії за об'ємом ВВП в \$62,36 млрд. займає 63 місце в світі, а з ВВП на душу населення займає 43 місце (\$14,594 млрд). Для порівняння – Україна займає 134 сходинку (\$6,700), тривалість життя складає 77 років, в Україні – 67 [1, с. В3].

Такий стислий аналіз свідчить про те, що ніякої соціальної напруги в країні не було. Можемо припустити, що головним мотивом внутрішнього конфлікту стала

невдоволеність місцевих еліт стосовно несправедливим розподілом нафтових ресурсів на користь М.Каддафі. Цей фактор був використаний мозковими центрами Сполучених Штатів. Дуже підозрілим виглядає той факт, що вторгнення до Лівії було проведено вже на наступний день після прийняття рішення на засіданні Ради Безпеки ООН, хоча на проведення такої кампанії (навіть без застосування наземних сил) потрібен час на розробку тієї ж стратегії, тактики, підготовки військ тощо. Також 20 квітня було наголошено, що нанесенні удари – це лише перша фаза багатопланової операції. Отже, можемо ще раз зробити висновок про те, що ця операція була спланована ще до прийняття резолюції 1973 Радою Безпеки ООН. Відсутність голосів проти військової кампанії свідчить про те, що впливові країни, такі як Росія та Китай, мають якусь вигоду з цього. Так, Росію не будуть турбувати з приводу Абхазії та Південної Осетії, стосовно Китаю Захід закряє очі на порушення прав людини в цій країні та переслідування правозахисників. Також неможливо не приймати до уваги фінансову вигоду цієї кампанії, хоча незрозуміла позиція Росії, яка отримувала більше переваг за правління М.Каддафі, ніж за невизначене майбутнє цієї країни. Але це лише на перший погляд. Дозволимо собі зробити таке припущення, що якщо кількість нафти буде зменшена (а в Лівії зараз цей показник знизився до 200 тис. тонн). А попит залишається на тому ж рівні чи росте (попит Китаю на нафту збільшився на 1,5%), то така ситуація вигідна для країн, які добувають на своїй території та транспортують нафту вже по збільшеним цінам. Тобто, робимо висновок, що дестабілізація в Лівії якоюсь мірою була вигідна Росії – ціна на нафту перейшла межу в \$100 за барель, а за прогнозами експертів вона збільшиться ще до \$127 барель. Приймаючи до уваги той факт, що економіка Росії будується саме на торгівлі нафтою, вона є, якоюсь мірою, заручницею своїх ресурсів. За прогнозами експертів, до 2015 року ціни на нафту знизяться до \$60–80, оскільки стабілізується ситуація в Лівії та будуть відкриті нові нафтові джерела.

Нафта чи відсутність громадянського суспільства примусила західний світ провести ще одну блискавичну військову кампанію? За оцінками експертів запаси нафти в Лівії складає 39,12 млрд. барелів або 3,3% від світових резервів. Крім того, слід відзначити, що Франція, яка на думку З.Бжезинського є відповідальною за безпеку Півдня Європи, контролюючи Північ Африки, не могла не стати ключовим членом операції, оскільки її проект "Союз заради Середземномор'я" розвивається не за сценарієм Франції, а точніше сказати, зовсім не розвивається. Повалення режимів в країнах Північної Африки та приход до влади політиків, які будуть більше налаштовані на співпрацю в межах Середземноморського Союзу, є очевидною перевагою для Франції, яка історично впливає на країни цього регіону, а отже Франція зможе остаточно закріпити своє неофіційне панування на ділянці великої геополітичної шахівниці. Крім того, М.Каддафі вважав за необхідне зробити африканський континент максимально незалежним в виробленні стратегії та тактики свого розвитку, "вивести" долар з економіки Африки та ввести єдину африканську валюту.

Найголовнішою проблемою Середземномор'я на порядку денному є проблема наслідків арабської весни 2011 року та як далі будуть розвиватися події. На революції в Північній Африці звертає на себе увагу ряд особливостей: по-перше, вони розвивалися поодиноко і по тому ж сценарію, по-друге, революції спалахнули практично одночасно, що майже завжди виключає елемент випадковості і передбачає високий рівень координації із зарубіжного революційного центру.

Не дивлячись на те, що країни Магриба є калькою одна одної, між ними спостерігається лише одна схожість – форма політичного режиму і перебування їх лідерів при владі. Крім того, полум'я революції охопило держави Північної Африки по черзі, строго в певному порядку. Тут проявляється явна вибірковість: Туніс – Єгипет –

Лівія – Сирія – Бахрейн – Йемен. При цьому залишилися осторонь Алжир і Марокко і інші африканські країни, що мають схожі проблеми і що відрізняються тим же консерватизмом політичних режимів. Видає в цих процесах технологію не лише порядок, але і висока міра поширення такої ланцюгової реакції: це можливо лише при високій мірі зовнішньої координації подій. Крім того, є ключовий елемент технології кольорових революцій – він обкатується на прикладі однієї країни, корегується і потім запускається в наступній країні. І нарешті, насторожує у всіх цих революціях один факт – дивна відсутність обов'язкового компонента будь-якої революції – революційної ідеології. У основі революційної боротьби зазвичай лежать високі ідеали (свобода, рівність, братерство, справедливість) або ідеали національно-визвольного руху. У арабських революціях нічого подібного немає – існує «різношерстний» протестний рух, який швидко перетворюється на політичний натовп, основна мета якої – повалення діючої влади, при чому революційний натовп не висуває жодної альтернативної політичної програми – народний гнів носить суто персоніфікований характер і нічого не має проти політичної системи.

Реальні цілі «фісташкових» революцій лежать глибше, ніж просто зміна режимів і заміна авторитарних лідерів, лояльних до Заходу. Ці конфлікти слід розглядати не у вузькому сенсі як рядові цивільні конфлікти, а в системі координат глобальної політики. Північна Африка стала полігоном і плацдармом для сутички за весь африканський континент, який вже розпочався.

Є декілька причин, по яких Африка має стратегічне значення для світової економіки, у тому числі й для США. Головна з них – нафта. Сумарні нафтові резерви африканських країн – 16,6 млрд тонн, що складає 10% загальносвітових запасів. По цьому показнику Африка поступається Євразії і Близькому Сходу. Лідери – Лівія (5,7 млрд тонн), Нігерія (4,8 млрд тонн), Ангола (1,8 млрд тонн), Алжир (1,5 млрд тонн), Судан (0,9 млрд тонн). США намагаються зменшити енергетичну залежність від Близького Сходу, тому Африка останніми роками стала особливим об'єктом американського політичного інтересу. На африканські країни доводиться біля третини китайського імпорту нафти. У 2006 році Ангола стала основним постачальником нафти в КНР. Крім того, газові ресурси африканського континенту доволі значні. Вони налічують 14, 65 трлн м³, що складає 7.9% світових запасів.

Вуглеводи не єдина африканська сировина – тут є руди, цинк, кобальт, мідь, уран, боксити. Таким чином, Африка і Близький Схід сьогодні є точкою зіткнення життєво важливих інтересів США і Китаю, які вже вступили в боротьбу за енергоресурси. Для Вашингтона країни Магрибу – ключовий регіон, встановлення контролю над яким дозволяє управляти глобальним транзитом вуглеводів і іншої стратегічної сировини. США відстають в темпах економічного розвитку від Китаю і Вашингтону необхідно стримувати економічне зростання Китаю і Європи. Один з методів досягнення – використання сепаратистських і екстремістських рухів для дестабілізації підконтрольних регіонів – так званий керований хаос. Не виключено, що перед новою владою буде поставлено завдання перекрити поставку енергоносіїв до Китаю. Друга причина – майбутня сутичка за вплив на Африку. У політичному плані – це наймолодший регіон. Середній вік країн менше 40 років. Не виключено, що в найближчому майбутньому на зміну колоніальним кордонам прийде новий політичний устрій регіону. У цьому перевлаштуванні США розраховують зіграти ключову роль, висунувши концепцію нової геополітичної освіти – Великого Сходу Блієного. Ланцюжок кольорових революцій може стати першою ланкою на дорозі її реалізації [2, с. 70].

Якщо проаналізувати дії, що передували арабській весні в Північній Африці, автор вважає за потрібне проаналізувати європейську та американську політику в

цьому регіоні, оскільки саме ЄС та США стали основними «визволителями» народів країн Північної Африки від їхніх диктаторів.

Що стосується ЄС, то Барселонський процес чи Євро-Середземноморський діалог сформувався як дієвий інструмент реалізації Нової інтеграційної стратегії ЄС щодо країн південного Середземномор'я, проголошеної в 1992 році. Він став важливим і ефективним міжнародним форумом, на порядку денному роботи якого стояли ключові питання з розвитку країн-членів Євросоюзу і держав півдня Середземномор'я, ефективної відповіді на виклики XXI ст. (загрози міжнародної безпеки, зростання масштабів незаконної торгівлі зброєю, масової нелегальної міграції, діяльності міжнародних терористичних організацій, включаючи наркобізнес тощо), вирішення проблеми досягнення стійкого прогресу в політичному і соціально-економічному розвитку держав півдня Середземномор'я. Результатом Барселонського процесу став Союз заради Середземномор'я, до якого входять 27 країн-членів ЄС та 16 країн Південного Середземномор'я. 13 липня 2008 відбувся установчий саміт Середземноморського союзу в Парижі, на якому було представлено 43 держави.

М.Каддафі відмовився приїхати на організаційний саміт, назвавши нову організацію змовою з підризу єдності арабських і африканських країн.

Лівія, яка мала з 1999 р. статус спостерігача в Барселонському процесі, незважаючи на активне зближення з Заходом в останні роки, категорично відкинула ідею участі держави в Союзі для Середземномор'я. Каддафі, який претендував на роль лідера Африканського союзу і «об'єднувача» Африки, вважав, що участь країн Північної Африки в європейському проекті розколить континент. Напередодні установчого саміту Союзу для Середземномор'я у Тріполі з метою вироблення загальноарабської позиції відбувся арабський міні-саміт за участю Сирії, Лівії, Мавританії, Тунісу, Алжиру і Марокко. Виступаючи на його відкритті, лівійський лідер заявив: «Якщо Європа хоче співпрацювати з нами, для цього існує Ліга арабських держав або Африканський союз ... ми не приймаємо ситуації, коли Європа буде домовлятися з окремою групою країн».

Позиція лівійського керівництва свідчить про те, що ця держава з відносно невеликим населенням і значними нафтогазовими ресурсами не була зацікавлена в запропонованому «партнерстві» в тій ж самій мірі, що і сусіди Лівії, які розраховували на додаткові політичні та економічні дивіденди. На думку Каддафі, ця пропозиція була «принизливою», оскільки, як він зазначив – «ми не голодні і не собаки, і нам не треба кидати кістки». Лідер лівійської революції пророкував Союзу незavidне майбутнє: «Цей проект приречений на провал. Це мінне поле. Він сприятиме терактам з боку ісламістських груп, які побачать в ньому проект хрестоносців і будуть наносити удари по мусульманським країнам-членам ... Я б не порадив своєму народу приймати участь в цій абсурдній балаканині, в цьому колоніальному проекті». Судячи з того, що всі арабські країни регіону, за винятком Лівії, були присутні на установчому саміті Союзу заради Середземномор'я в Парижі, позиція Каддафі не знайшла підтримки у членів Ліги арабських держав.

Африканські партнери переважно говорили про подолання бідності і прямої допомоги самим бідним верствам населення як про обов'язок багатих країн перед бідними, про нерівні умови конкуренції та невирішені питання доступу продукції бідних країн на ринок благополучного Євросоюзу. Представники ЄС, у свою чергу, підкреслювали неефективність управління, недбале використання, а то і розкрадання міжнародної допомоги, непоборну корупцію, необхідність боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю та тероризмом. Крім того, для Союзу також важливо вирішувати проблеми навколишнього середовища, зміцнювати співробітництво та взаємодопомогу всередині Середземноморського регіону в сфері

економіки (зона вільної торгівлі, інвестиції, розвиток транспортної інфраструктури, енергетична безпека, створення та передача нових технологій тощо), розвивати культуру, систему освіти, охорону здоров'я, боротьбу проти нерівності і несправедливості.

Але цей проект був не є ефективним та не приніс ніякої користі Середземноморському регіонові, а отже, блискавична військова кампанія, яку очолила Франція, була єдиним шансом, якій міг би врятувати імідж Франції та переформатувати Союз заради Середземномор'я.

Американська політика, на думку автора, була більш вдалою, оскільки американські цінності не нав'язувалися, а «прищеплювалися» арабському суспільству через реалізацію програм неприбутковими організаціями.

Сьогодні через засоби масової інформації просувається ідея про те, що саме низький рівень життя в країнах Північної Африки став причиною арабської весни. Частково, це так. Але не можна не брати до уваги той факт, що більшість революцій, а точніше сказати переворотів на сучасному світі відбувається під керівництвом або за безпосереднім сценарієм Сполучених Штатів. США готують суспільства необхідних держав за допомогою елементів публічної демократії, яка включає наступне:

1. традиційні програми дії на інші держави (інформаційну пропаганду і навчання окремих соціально-професійних груп населення;

2. так звані цифрові програми (інтерактивні радіо і телебачення в мережі Інтернет, моніторинг дискусій в зарубіжній блогосфері, створення персоніфікованих сторіночок членів уряду США в соціальних мережах, розсилка інформації через мобільні телефони тощо) [4].

Фундаментальною межею американської суспільної свідомості, властивою як правлячій і інтелектуальній елітам, так і «широким масам», є ідея винятковості і вибраної американської нації. Ця, як говорять соціологи, ідеологема, веде свій початок від ідеї вибраного народу, привезеної до Північної Америки протестантами-англіцями, і американської загальнонаціональної ідеології, що стала фундаментом американської ідеології.

В промовах президентів США Джеймса Монро, Абрама Лінкольна, Теді Рузвельта можна виявити цілі тиради про особливу місію США на цьому світі. Саме А. Лінкольну належить знаменита фраза: «Ми, американці – остання надія всього людства». А ось, що писав класик американської літератури Р. Мелвілл: « Ми, американці – особливі, вибрані люди, ми – Ізраїль нашого часу; ми несемо ковчег свободи світу...» [3].

В 2002 р. США мобілізували величезні фінансові ресурси, створили порядку триста п'ятдесяти нових програм в області освіти, культури і інформації для просування ідей про демократію. Всі ці програми були об'єднані в масштабний проект під назвою «Ініціатива підтримки партнерства на Близькому Сході» (Middleeastinitiativepartnership), який реалізується Відділом у справах Близького Сходу в Держдепартаменті, Агентством міжнародного розвитку і іншими відомствами. Держдепартамент позначав країни для реалізації програм: Алжир, Бахрейн, Єгипет, Йорданія, Кувейт, Ліван, Марокко, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Туніс, ОАЕ, Палестинські Території, Іран, Ірак і Лівія. Виходячи з документів Держдепартаменту, демократичні перетворення повинні були здійснитися за наступними напрямками:

1. укріплення громадянського суспільства та сили закону;
2. надання жінкам та молоді більше можливостей для самореалізації;
3. покращення та розповсюдження освіти;
4. стимулювання економічних реформ;
5. посилення політичної участі населення держави [5].

Приступаючи до реалізації проекту по демократизації регіону, США вперше змінили цільову аудиторію одержувачів своїх програм: замість діючої еліти і

військових уряд США залучає в свої програми такі групи населення як молодь до 25 років і жінок.

З цифр бюджету можна побачити, що в цей регіон планомірно вкладалися чималі суми. Так, початковий бюджет складав \$29 млн., у 2005 – \$75, в 2009 – \$530. Лише в 2003 році, через рік після заснування Ініціативи, фінансування збільшилося на 287%. Про створення цієї ініціативи було озвучено Діком Чейні і розглядався як довгострокова перспектива для реалізації реформ, і ніяк ні те, що буде реалізовано через рік або п'ять. Тобто влада США вже тоді вирішила, що військова кампанія в цілому регіоні буде дуже затратна, а починати війну проти якоїсь держави Північної Африки, яка не погрожує національній безпеці США, було б неможливо. А, отже, США вирішили фінансувати створення та функціонування НДО (як це робилося в Україні та Грузії, яка на необхідному етапі становилися чинником допомоги для повдіючої влади в країні). У цьому ж році Ліз Чейні, дочка Діка Чейні була призначена першим заступником помічника держсекретаря США з питань країн Близького Сходу, на якій перебувала до 2006 року. А остаточним завданням було встановити зону вільної торгівлі з регіоном в 2013 році.

За 2002–2009 рр. уряд США зумів добитися істотних результатів. Сталося значне збільшення числа арабського населення, яке пройшло навчання і в США, і у себе на батьківщині в рамках американських урядових програм. Якщо в кінці 2000 р. тисячі громадян залучалися до програм навчання, то вже в 2004–2009 рр. – сотні тисяч. Наприклад, з Єгипту в 1998 р. Держдепартамент запросив до участі в програмах в області розвитку демократії близько 3 300 чоловік, в 2007 р. – 47 300, а в 2008 р. – 148 700 громадян. Найбільш пріоритетними країнами, в яких США здійснювали масштабне навчання молоді, жінок, членів демократичних організацій, лідерів неурядових організацій, були Єгипет, Йорданія, Марокко, Йемен, Саудівська Аравія, Туніс, Алжир, Бахрейн. У всіх цих державах прокотилася хвиля протестів проти правлячих режимів [4].

Окрім цього, США уміли здійснити декілька значних проектів, які внесли свій вклад до мобілізації деякої частини населення довкола принципів політичної культури США. До таких проектів ми відносимо створення груп молоді, орієнтованої на демократичні цінності, залучення жінок в активне політичне життя і розвиток робочого руху. Саме молодь стала головним учасником протестних рухів.

Не можна не відзначити, що Єгипет став основною мішенню програм уряду США, направлених на створення неурядових і опозиційних організацій. Всі ці проекти проходили під офіційним гаслом США – «Зміни зсередини» (Supportingchangefromwithin). Крім підготовки політиків, ще однією важливою умовою проведення демократичних перетворень зсередини було вчення молодих журналістів, які освоювали етику освітлення політичних кампаній, вивчили англійську мову і отримали гранти на відкриття нових незалежних видань. Декілька нових видань США створили в Палестині, Лівані, Йорданії, Афганістані і Марокко.

Основним завданням Ініціативи було створення такої ситуації, коли вимоги до змін виходили від самих арабів [5].

Інформаційні програми уряду США охопили широкі верстви населення в країнах Північної Африки і Близького Сходу. Починаючи з 2002–2004 рр. уряд США створив порядку десяти нових радіостанцій і телеканалів, що віщають на регіон Північної Африки і Близького Сходу. Найбільш відомі серед них – радіостанції «Сава», «Фарда», «Вільний Ірак», «Голос Америки на курдській мові», «Мережа персидських новин» та інші.

Створення протестного руху в мережі Інтернет – об'єднання різних груп молоді в рамках однієї або декількох віртуальних організацій для подальшої їх мобілізації в

проведенні спільних акцій, протестів і так далі Мобілізація громадян арабських держав в соціальних мережах знайшло своє активне вживання в період протестів в січні і лютому 2011 р. Проте ще в останні два роки уряд США активно задіявав соціальну мережу – Twitter – для роботи впливу на зарубіжних користувачів Інтернетом. Сьогодні ми можемо відзначити наступні напрями діяльності США, які зробили вплив на мобілізацію арабського населення в період демонстрацій. користувачів Інтернетом. Сьогодні ми можемо відзначити наступні напрями діяльності США, які зробили вплив на мобілізацію арабського населення в період демонстрацій [4].

Отже, коли ЄС намагався створити організацію, проти якої були налаштовані деякі країни Північної Африки, хоча не були проти отримувати фінансову допомогу, США зробили ставку на психологію і знов перемогли. Їм вдалося завдяки своїм проектам примусити арабів думати, що то вони самі бажають перетворень в країні та повалення набридлих режимів, а також розповсюдження американських цінностей в арабському світі. Але слід зауважити, що цінності однієї країни не можуть бути придатними для іншої, якщо вони відрізняються культурно, ментально, релігійно. Країни арабського світу розвивалися століттями за іншими суспільно-політичними традиціями. Нинішня ситуація є мало прогнозованою: Лівія може розколотися на дві частини та стати новою «Сомалі», що не додасть чинника безпеки в регіоні Північної Африки. В Єгипті тривають й досі сутички між народом та військовою владою.

Як і в кожному випадку «кольорової революції» американці чудово знають як повалити режим в країні, але не знають, що потім робити із народом цієї країни. Події арабської весни є етапом нового переформатування геополітичної карти світу за сценарієм США. Франція, яка намагалася закріпити імідж впливової регіональної держави, мало вірогідно буде допущена до розробки середземноморської політики, тим паче, що новому президенту потрібно буде вирішувати внутрішні проблеми, яких за часів Н.Саркозі накопичилося достатньо, а, отже, можемо припустити, що деякий час Франція не буде відрізнятися активною зовнішньополітичною діяльністю, чим й скористаються США для закінчення процесу тотальної глобалізації з встановленням правил для кожної країни чи регіону.

Список використаної літератури

1. Лукашин Ю. Ливийский мятеж: Украина теряет миллиарды / Ю. Лукашин // Еженедельник «2000». – 2011. – № 9 (548). – С.В 3.
2. Манойло А. «Финиковые революции: стихия или «управляемый хаос»? / А. Манойло // Международная жизнь. – 2011. – № 5. – С. 63–79.
3. Попов О. Американский «Закон о распространении демократии» и «цветные» революции [Электронный ресурс] / О. Попов. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/analit/5175.htm>
4. Цветкова Н. Публичная дипломатия США и революции в арабском мире [Электронный ресурс] / Н. Цветкова. – Режим доступа: <http://mir-politika.ru/archive/228/690/>
5. Middle East Partnership Initiative [Electronic resource] – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_East_Partnership_Initiative
6. Yerkes S. The Middle East Partnership Initiative: Progress, Problems, and Prospects [Electronic resource] / S.Yerkes. – Mode of access: http://www.brookings.edu/papers/2004/1129middleeast_wittes.aspx

Стаття надійшла до редакції 12.05.2012.

Y. V. Ryabinin

THE POLICY OF EU AND USA IN THE NORTHERN AFRICA ON THE EVE OF “ARAB AUTUMN”: COMPARATIVE ANALYSIS

The political situation in the Northern Africa countries has been analyzed. The author presents comparative analysis of politics that was carried out by EU and USA on the eve of

revolutions. The author compares the project Union for Mediterranean that was conducted by EU and The Middle East Partnership Initiative conducted by USA.

Key words: *color revolution, Northern Africa, Libya, USA, Union for Mediterranean*

УДК 327(73)''312''

М. В. Трофименко

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Розглянуто роль США у сучасному світі. Обґрунтовано та визначено, що сучасна система міжнародних відносин набуває ознак багатополюсного світу із декількома великими та однією супердержавою. Розглядаються ідеї месіанського характеру та виключності у формуванні американських зовнішньополітичних концепцій.

Ключові слова: *супердержава, велика держава, одно-, багатополюсний світ, месіанський характер, виключність.*

Після закінчення холодної війни, розпаду Радянського Союзу перед світовим співтовариством постала нова реальність – однополюсна система міжнародних відносин із однією супердержавою – Сполученими Штатами Америки.

Як зазначив у своїй книзі «Три президенти та криза американської сверхдержави» відомий американський політолог Збігнев Бжезинський, «самочинна коронація президента США в якості першого глобального лідера була історичним моментом, хоча і не відзначеним особливою датою в календарі. Сталося це слідом за розвалом Радянського Союзу та припиненням холодної війни. Американський президент просто почав діяти в своїй новій якості без всякого міжнародного благословення. ЗМІ Америки проголосили його таким, іноземці висловили йому свою повагу, і візит в Білий дім (не кажучи вже про Кемп-Девід) став апогеєм в політичному житті будь-якого іноземного лідера. Поїздки президента за кордон здобули всі імперські атрибути, які затьмарюють за своїми масштабами і заходами безпеки виїзди будь-якого іншого державного діяча» [2, с. 7].

Але через два десятиріччя після цієї так званої «коронації» США ми можемо констатувати зовсім інші умови міжнародних відносин. Чотири президенти США, які обіймали цю посаду під час та після перемоги у холодній війні – Джордж Буш старший, Біл Клінтон, Джордж Буш молодший та Барак Обама, в цілому зберегли для США статус супердержави, але не зуміли зберегти однополюсний статус системи міжнародних відносин. Сьогодні вже реальність є багатополюсна система міжнародних відносин, яка ще знаходиться у стадії свого формування, але полюсами у ній виступають власне одна супердержава (США) та кілька великих держав та інтеграційних угруповань (Росія, Китай, Індія, Бразилія, ЄС тощо).

Не зважаючи на зростання значення нових акторів міжнародних відносин, таких як міжнародні неурядові організації, ЗМІ, ТНК, на збільшення впливу інформаційних технологій на всі сторони життєдіяльності суспільства, стандартні чинники, які визначають статус держави, залишаються актуальними.

Відомий російський американіст Тетяна Шаклеїна визначає сучасну «велику державу» як таку, що

(1) зберігає дуже високий (або абсолютний) ступінь самостійності в проведенні внутрішньої і зовнішньої політики,